

JOLANTA KUROSZ

OD KRUCJATY EUCHARYSTYCZNEJ DO EUCHARYSTYCZNEGO RUCHU MŁODYCH W POLSCE

W 1949 r. władze państwowe w Polsce wydały *Dekret Rady Ministrów o ochronie wolności sumienia i wyznania*¹. Dekret, wbrew nazwie, nie zapewniał przestrzeni wolności w wyznawaniu wiary, przeciwnie utrudniał posługę Kościoła i służył do represjonowania duchowieństwa oraz świeckich. Dokument znosił także obowiązujące dotąd prawo dotyczące stowarzyszeń i zrzeżeń, które miały na celu wykonywanie kultu religijnego. Konieczność podporządkowania działalności organizacji religijnych władzom państwowym spotkała się z ostrym sprzeciwem Episkopatu Polski, który uznał dekret za bezprawny², a dnia 3 listopada 1949 r. zawiesił działalność wszystkich katolickich stowarzyszeń w Polsce, w tym Krucjaty Eucharystycznej³. Taka sytuacja trwała praktycznie do lat osiemdziesiątych XX w. Dopiero przemiany społeczno-polityczne umożliwiły reaktywowanie starych i powstanie nowych stowarzyszeń religijnych.

Dr JOLANTA KUROSZ – adiunkt w Zakładzie Teologii Pastoralnej UAM w Poznaniu; adres do korespondencji: ul. Wieżowa 2/4 61-111 Poznań; e-mail: kurosza@amu.edu.pl

¹ Por. *Dekret Rady Ministrów o ochronie wolności sumienia i wyznania. 5 sierpnia 1949, Warszawa*. W: *Kościół w PRL. Kościół katolicki a państwo w świetle dokumentów 1945-1989*. T. 1: *Lata 1945-1959*. Red. P. Raina. Poznań 1994 s. 165-166.

² Por. *List Komisji Głównej Episkopatu Polski do Rządu w sprawie dekretów władz o zmianie przepisów prawa o stowarzyszeniach i zgromadzeniach, 21 września 1949, Jasna Góra*. W: *Kościół w PRL. Kościół katolicki a państwo w świetle dokumentów 1945-1989*. T. 1 s. 181-184.

³ *Komunikat Episkopatu Polski o rozwiązaniu zrzeżeń religijnych w Polsce. Jasna Góra, dnia 20-21 września 1949 r.* W: *Komunikaty Konferencji Episkopatu Polski 1945-2000*. Red. J. Żaryn. Poznań 2006 s. 54.

Pierwszą wzmianką o reaktywowaniu Krucjaty Eucharystycznej, która za radą papieża Jana XXIII w 1960 r. zmieniła nazwę na Eucharystyczny Ruch Młodych⁴ (dalej: ERM), był list poznańskiego biskupa pomocniczego Zdzisława Fortuniaka z 11 sierpnia 1985 r., w którym skierował oficjalną prośbę do Zgromadzenia Sióstr Urszulanek SJK o ożywienie ruchu eucharystycznego wśród dzieci na terenie Archidiecezji Poznańskiej na wzór działającej w Polsce w okresie międzywojennym Krucjaty Eucharystycznej⁵. Ponadto Komisja doktrynalno-duszpasterska II Krajowego Kongresu Eucharystycznego, w dokumentach przygotowujących do tego wydarzenia, zaleciła przywrócenie Krucjaty Eucharystycznej, odpowiednio przystosowanej do naszych czasów⁶. Jednak dopiero w oficjalnym piśmie z dnia 8 czerwca 1998 r. o. Adam Schulz SJ⁷ poinformował s. Jadwigę Batogowską, będącą wówczas głównym animatorem ruchu, iż 9 maja 1998 r. ERM został przyjęty w poczet członków Ogólnopolskiej Rady Ruchów Katolickich⁸. W tym miejscu rodzi się pytanie: Dlaczego tak długo trwał proces oficjalnego uznania ERM w Kościele w Polsce? Jak przebiegała reaktywacja ruchu?

Celem niniejszego artykułu jest próba znalezienia odpowiedzi na powyższe pytania w tekstach i korespondencji s. Jadwigi Batogowskiej, które znajdują się w sekretariacie ERM w Poznaniu. Siostra Jadwiga została w sierpniu 1985 r. wyznaczona przez ówczesną Matkę Generalną Zgromadzenia Sióstr Urszulanek SJK, s. Urszulę Frankiewicz, do dzieła reaktywacji ERM. Była ona odpowiedzialna za to dzieło z ramienia zgromadzenia do 2001⁹. Najpierw zostanie zaprezentowana charakterystyka zebranego materiału badawczego, następnie przypomniana historia Krucjaty Eucharystycznej w Polsce do 1949 r. Po czym na tle ogólnej charakterystyki i odrodzenia organizacji

---

⁴ Por. *Eucharystyczny Ruch Młodych. Formacja wstępna*. Opr. Zespół Sióstr Urszulanek SJK. Łódź 1995 s. 3-5.

⁵ Por. J. B a t o g o w s k a. *List z 8.09.1987 r.* Sekretariat Eucharystycznego Ruchu Młodych, Poznań, ul. Taczaka 7 [dalej: SekERM] W:2/1987(2) s. 2. [Oznaczenia korespondencji s. Jadwigi Batogowskiej USJK wg ewidencji własnej Sekretariatu ERM].

⁶ Komisja Episkopatu do Spraw Duszpasterstwa Ogólnego. *Szkic koncepcji programu duszpasterskiego na rok 1986/87. (Wersja druga, opracowana stosownie do uwag zgłoszonych na spotkaniu Komisji Episkopatu do Spraw Duszpasterstwa Ogólnego w Zakopanem w dniach 14-15 stycznia 1986 r.)*. Lokalizacja: Sekretariat Episkopatu Polski. Dział Urzędowy PO nr 13/86 s. 8.

⁷ Przewodniczący Zespołu Koordynującego Ogólnopolskiej Rady Ruchów Katolickich w 1998 r.

⁸ Por. A. S c h u l z. *List z 8.06.1998 r.* SekERM O:3/1998 s. 1.

⁹ J. Olech. *List z 12. 03. 2001 r.* Tamże Z:1/2001 s. 1.

religijnych w Polsce, zwłaszcza przełomu lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XX w., ukazany zostanie proces reaktywacji Krucjaty Eucharystycznej w formie Eucharystycznego Ruchu Młodych. Na koniec, odwołując się do tekstów i korespondencji siostry Batogowskiej, podjęta zostanie kwestia trudności, na jakie napotyka w reaktywacji stowarzyszenia.

1. CHARAKTERYSTYKA ZGROMADZONEGO MATERIAŁU ARCHIWALNEGO

Materiały źródłowe dotyczące Krucjaty Eucharystycznej znajdują się zasadniczo w Archiwum Sióstr Urszulanek Serca Jezusa Konającego w Pniewach, Archiwum Towarzystwa Jezusowego w Krakowie, w poszczególnych archiwach diecezjalnych oraz można przypuszczać, iż w zbiorach prywatnych. Natomiast dokumenty związane z Eucharystycznym Ruchem Młodych są w posiadaniu wspólnot parafialnych sióstr urszulanek, stanowią także dokumentację różnych instytucji kościelnych.

Do 2008 r. nie była prowadzona systematyczna archiwizacja dokumentów ERM. Pisma świadczące o wydarzeniach, jakie miały miejsce od lat osiemdziesiątych do 2008 r., znajdowały się u osób odpowiedzialnych za ERM z ramienia Zgromadzenia ss. Urszulanek SJK, tj. do 1999 r. u s. Jadwigi Batogowskiej mieszkającej m.in. w Sieradzu Monicach, w roku szkolnym 1999/2000 materiały przewieziono do Milanówka. W 2001 r. s. Bożena Kulczyńska zastąpiła s. Batogowską, ale miejsce materiałów pozostało niezmiennione. W 2008 r. s. Danuta Pusty została odpowiedzialną ERM w Polsce z ramienia zgromadzenia. Od 31 sierpnia 2008 r. sekretariat ERM mieści się w Poznaniu, przy ulicy Taczaka 7.

Stan dokumentacji w 2011 r. wskazuje, że nie przywiązywano większej wagi do zachowania istotnych dokumentów, listów związanych z reaktywacją oraz późniejszą działalnością w ramach ERM. Dopiero w sekretariacie, w Poznaniu, rozpoczęto porządkowanie dokumentacji. Stan dokumentów w pierwszej połowie 2011 r. prezentował się następująco: materiały posegregowane tematycznie zostały umieszczone w specjalnych teczkach, a korespondencja s. Jadwigi Batogowskiej miała dodatkowo sygnatury¹⁰. Nie wszystkie

---

¹⁰ Monika Walczak, pełniąca w roku szkolnym 2010/2011 funkcję sekretarza ERM, tak opisuje stan materiałów: Listy pozostałe po siostrze Jadwidze Batogowskiej, z czasów, gdy była ona Krajową Moderatorką (choć tytuł ten oficjalnie stosowała dopiero jej następczyni) Krucjaty Eucharystycznej, zostały po jej odwołaniu potraktowane niczym materiały bezwartości-

zachowane teksty to oryginały. W dokumentacji sekretariatu jest wiele kopii dokumentów, maszynopisów zawierających treści wystąpień wygłoszonych podczas różnych spotkań. Materiał archiwalny jest cały czas uzupełniany, dlatego też zastosowano specjalny rodzaj odnośników do tekstów źródłowych (poza listami s. Jadwigi), znajdujących się w sekretariacie ERM w Poznaniu¹¹. Korespondencja s. Batogowskiej nie jest pełna. Numeracja listów została wprowadzona w styczniu 2011 r. po uporządkowaniu ich w kolejności chronologicznej wobec materiału zastanego – nie jest to zatem numeracja bezwzględna¹², pozwala ona jednak pozyskać informację o reaktywacji ruchu z tzw. pierwszej ręki.

Wśród 66 zachowanych listów, napisanych przez s. Jadwigę, są adresowane do Jana Pawła II, Prymasa Polski kard. Józefa Glempa, biskupów, moderatorów, animatorów i uczestników ERM. Najwięcej listów zostało napisanych do uczestników (7), moderatorów (4) i animatorów (3) ERM oraz Papieża (3) i kardynała Józefa Glempa (3). Zostały zachowane jedynie 4 listy będące odpowiedzią na listy wysłane przez s. Batogowską – jeden list od biskupa Władysława Ziółka oraz 3 listy od biskupa Stanisława Dziwisza. W obecnym czasie nie można jednoznacznie stwierdzić, czy brak w zbiorach sekretariatu odpowiedzi na wysłane listy jest jednoznaczny z brakiem teźże odpowiedzi, czy też obecny stan zbioru dokumentacji jest niepełny. Analiza zbioru listów wskazuje raczej na drugą możliwość, tj. niekompletną dokumentację¹³. W sekretariacie znajdują się bowiem listy od osób, do których wcześniej – jak wynika z ich treści – pisała s. Jadwiga (listy te nie zostały zachowane) lub też listy od osób które jako pierwsze rozpoczęły korespondencję. Niestety na większość z nich nie ma odpowiedzi ze strony s. Batogowskiej. Zachowane maszynopisy autorstwa s. Jadwigi oraz w nielicznych przypadkach innych osób stanowią cenne źródło informacji zarówno o Krucjacie Eucharystycznej do roku 1949 oraz o Eucharystycznym Ruchu Młodych od lat osiemdziesią-

---

ciowe – wrzucono je do kartonów w zupełnym nieładzie mieszając z różnymi innymi materiałami. W późniejszym czasie, w celu uporządkowania, zostały w większości włożone do jednego segregatora, jednak w kolejności dowolnej, kilka natomiast znalazło się w innych miejscach. Niektóre z nich to oryginały, inne kopie. M. W a l c z a k. *Reaktywacja Krucjaty Eucharystycznej w Polsce*. [mpsSekERM] s. 1.

¹¹ W odnośnikach uwzględniono autora, tytuł lub opis tekstu, lokalizację, nazwę teczeki – T: w której znajduje się dokument oraz strony.

¹² Oznaczenia listów s. Jadwigi Batogowskiej: O – list otrzymany; W – list wysłany, Z – list zewnętrzny (s. Jadwiga nie była ani nadawcą, ani odbiorcą). Por. W a l c z a k, jw. s. 1.

¹³ Można przypuszczać, że ocalały materiały, które były wartościowe w ocenie osób, które je posiadały.

tych XX w. W celu pełniejszego zaprezentowania tematu one także zostaną wykorzystane w niniejszym opracowaniu.

2. DZIEJE KRUCJATY EUCHARYSTYCZNEJ W POLSCE

W 1865 r. w Bordeaux powstała Milicja Papieska, której jednym z celów była formacja duchowa oraz kształtowanie miłości do Eucharystii. Skupiała ona przede wszystkim młodzież ze szkół i konwiktów francuskich. Funkcjonowała ona w ramach Apostolstwa Modlitwy jeszcze w 1 połowie XX w. Później Milicja Papieska działała w innych krajach europejskich, takich jak: Belgia, Hiszpania, Włochy. W 1869 r. organizacja ta otrzymała przywileje od Papieża Piusa IX. W 1880 r. Milicja Papieska we Włoszech przyjęła nazwę Armii Aniołów, a jej głównym zadaniem było przygotowanie dzieci do przyjęcia Pierwszej Komunii św. Organizacja ta obejmowała swym zasięgiem uczniów i konwiktów ze szkół katolickich¹⁴.

Eucharystyczne dekrety, ogłoszone w czasie pontyfikatu Piusa X¹⁵, przyczyniły się m.in. do dalszego rozwoju dziecięcej organizacji eucharystycznej podczas Międzynarodowego Kongresu Eucharystycznego w Lourdes w 1914 r. Jednak początek Krucjaty Eucharystycznej miał miejsce w listopadzie 1915 r. w Bordeaux. Kardynał Andrieu, który objął patronat nad tym dziełem, zatwierdził ją później w specjalnym liście pasterskim wydanym w Wielki Czwartek w 1916 r. Na czele Krucjaty Eucharystycznej stanął dyrektor Apostolstwa Modlitwy o. Albert Besseres SJ. Dostosował on zasadnicze ustawy Apostolstwa Modlitwy do wieku i potrzeb dzieci, a organizacji nadał wymiar ściśle eucharystyczny, w myśl dekretów Stolicy Apostolskiej oraz postanowień Międzynarodowego Kongresu Eucharystycznego w Lourdes. Pełna nazwa organizacji brzmiała: Krucjata Eucharystyczna Apostolstwa Modlitwy, a jej członkowie mogli korzystać ze wszystkich przywilejów i odpustów, jakie nadali papież Apostolstwu Modlitwy¹⁶. W 1921 r. papież Benedykt XV

---

¹⁴ Szczegółowy rys historyczny początków Krucjaty Eucharystycznej przedstawiła Beata Topij-Stempińska. Por. *Działalność edukacyjna Krucjaty Eucharystycznej w Polsce międzywojennej*. Kraków 2009 s. 43-45.

¹⁵ Mowa o Dekrecie o częstej Komunii Świętej z 1905 r. oraz Dekrecie *Quam singularii* z 1910 r.

¹⁶ Por. T o p i j - S t e m p i ń s k a, jw. s. 45-47.

dokonał oficjalnego zatwierdzenia Krucjaty, zaś kolejni papieże bardzo doceniali jej działalność¹⁷.

Zaangażowanie oraz świadectwo dzieci i młodzieży przyczyniły się do szybkiego rozwoju organizacji w wielu krajach Europy. Jej walory wychowawcze, zwłaszcza troska o rozbudzanie życia modlitwy najmłodszych oraz pełny udział w Eucharystii zyskały uznanie ze strony władz kościelnych. Prośba Benedykta XV skierowana do całego świata, a szczególnie do dzieci, o dar modlitwy w intencji pokoju na świecie przyczyniła się do szybszego rozwoju krucjaty. Ojciec Święty Benedykt XV stwierdził wręcz, że będzie „Wodzem Krucjaty”¹⁸. O. Józef Bok SJ podaje, iż w krótkim czasie ponad 200 kardynałów, arcybiskupów i biskupów Francji, Belgii, Holandii, Hiszpanii, Włoch, Szwajcarii, Portugalii, Anglii i innych krajów zaopiekowało się tą organizacją, co niewątpliwie przyczyniło się do tak szybkiego jej rozprzestrzeniania¹⁹. W 1930 r. liczyła ponad 2 mln członków, nie tylko w Europie, ale także w Ameryce, Azji, Afryce i Australii²⁰. Rolę i znaczenie Krucjaty Eucharystycznej docenił także Pius XI, który w 1932 r. nadał jej godność „Primaria ad honorem”, tj. godność naczelnej organizacji na wieki²¹.

W Polsce dzieło Krucjaty Eucharystycznej zapoczątkowała św. Urszula Ledóchowska. W 1920 r., w Rzymie, podczas spotkania z o. Masellim TJ, dyrektorem sekretariatu Apostolstwa Modlitwy, dowiedziała się o istnieniu organizacji dziecięcej. Św. Urszula nawiązała także kontakt z dyrektorem Apostolstwa Modlitwy w Tuluzie, o. Józefem Boubee TJ, który skierował urszulankę do o. Alberta Bessiere TJ w Tuluzie, generalnego dyrektora Krucjaty Eucharystycznej. W liście z dnia 27 stycznia 1925 r. otrzymała od niego wszystkie pozwolenia i uprawnienia potrzebne do założenia Krucjaty Eucharystycznej w Polsce. Pierwsze w Polsce koło powstało w Pniewach w styczniu 1925 r. wśród chłopców z Kolegium Piusa X, szkoły prowadzonej przez

---

¹⁷ Por. J. B a t o g o w s k a. *Prelekcja o Krucjacie Eucharystycznej wygłoszona na Konferencji Plenarnej Episkopatu Polski w Warszawie, dnia 8 marca 1990 r.* [mpsSekERM] T: Referaty s. 1.

¹⁸ *Rycerstwo Jezusowe, czyli Krucjata Eucharystyczna.* „Hostia” 6:1930 nr 1 s. 6.

¹⁹ Por. J. B o k. *Z rozwoju Ruchu Eucharystycznego wśród młodzieży.* „Hostia” 4:1928 nr 1 s. 37.

²⁰ Por. T o p i j - S t e m p i ń s k a, jw. s. 49.

²¹ Por. P i u s XI. *Ad perpetuam rei memoriam* (6.08.1932 r.). Claudio José del Carmen Barriga Domínguez, dyrektor generalny Apostolstwa Modlitwy przekazał kopię dokumentu s. Danucie Pusty. Znajduje się ona w Sekretariacie ERM w Poznaniu. [T: Założenie-Istnienie-KE-ERM].

siostry urszulanki. Uroczyste przyjęcie do organizacji miało miejsce w maju 1925 r. w kaplicy pniewskiej²².

Również na prośbę św. Urszuli Ledóchowskiej ks. Konrad Kazimierz Bajerowicz przyjął stanowisko redaktora polskiego kwartalnika „Hostia”, które było skierowane do kierowników i kierowniczek Krucjaty Eucharystycznej. W październiku 1925 r. założycielka Krucjaty Eucharystycznej w Polsce zaczęła wydawać „Orędowniczek” dla dzieci, do którego sama pisała artykuły, a ks. Bajerowicz występował w nim jako redaktor²³.

Z memoriału św. Urszuli, skierowanego do księży jezuitów, dowiadujemy się o trudnych początkach organizacyjnych: „Zwróciłam się także do Ojców Jezuitów w Krakowie z zapytaniem, czy nie zechcieliby zająć się Krucjata Eucharystyczną, bo to ich dzieło. Powtórzyłam to w roku bieżącym. Odpowiadali mi zawsze, że nie mają czasu. Wiem zaś od mego brata, że to dzieło jest całkowicie w rękach jezuitów i w ich rękę powinno pozostać, o ile Krucjata ma mieć przyszłość. Zdaje mi się więc, że jeśli w kierownictwie Krucjaty w Polsce będą figurowała ja lub ksiądz Bajerowicz – będzie to ujmą dla samego dzieła. Dobrze jednak rozumiem, że Ojcowie Jezuiti potrzebują pomocy tam, gdzie inne osoby dopomóc mogą”²⁴. Ostatecznie kierownictwo Krucjaty Eucharystycznej zostało przekazane jezuitom w 1927 r., dyrektorem został o. Józef Bok. Do Krakowa został przeniesiony sekretariat oraz redakcja „Hostii”²⁵. Na początku koła powstawały w parafiach. Od stycznia 1928 r. Krucjata Eucharystyczna została zatwierdzona jako organizacja dozwolona na terenie szkoły. Od tego czasu zaczęto je wprowadzać do szkół powszechnych, średnich i seminariów nauczycielskich. W kolejnych latach, wraz z rozwojem Akcji Katolickiej, zaczęto postrzegać Krucjata Eucharystyczną jako jej swoiste przedszkole²⁶.

Podobnie, jak w innych krajach Europy, również w Polsce organizacja ta zyskała przychylność władz duchownych²⁷. Zainteresowanie biskupów Kruc-

---

²² Por. J. L e d ó c h o w s k a. *Krucjata Eucharystyczna*. W: *Materiały dotyczące Krucjaty Eucharystycznej*. [mpsSekERM] T: Referaty s. 19.

²³ Por. U. L e c h ó c h o w s k a. *Memoriał o Krucjacie Eucharystycznej*. (Przedstawiony oo. jezuitom, 8.12.1926 r.). [mpsSekERM] tamże s. 4.

²⁴ Tamże s. 1.

²⁵ Por. L e d ó c h o w s k a. *Krucjata Eucharystyczna* s. 19; J. W. M y s ł e k. *Kościół katolicki w Polsce w latach 1918-1939*. Warszawa 1966 s. 494.

²⁶ Por. L e d ó c h o w s k a. *Krucjata Eucharystyczna* s. 19; T o p i j - S t e m p i ń s k a, jw. s. 52; K. K r a s o w s k i. *Episkopat w II Rzeczypospolitej. Myśl o ustroju państwa, postulaty, realizacja*. Warszawa-Poznań 1992 s. 205.

²⁷ W latach 1927-1930 w „Przewodniku Rycerstwa Jezusowego, czyli Krucjacie Eucharystycznej” zamieszczono 20 błogosławieństw udzielonych Rycerzom Krucjaty Eucharystycznej

ją Eucharystyczną przejawiało się także w podjętych przez nich działaniach, których celem było uznanie tego stowarzyszenia jako religijnej organizacji szkolnej młodzieży. Mimo iż w 1931 r. działało 300 kół w szkołach powszechnych i średnich, które skupiały około 16 tys. członków²⁸, jej dalszy rozwój był uzależniony od dobrej woli kuratorów i dyrekcji szkół. Dlatego w 1933 r. Episkopat wystąpił do Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z wnioskiem o wydanie odpowiedniego rozporządzenia, które zapewniałoby Krucjacie Eucharystycznej swobodny rozwój. Dopiero w 1936 r. negocjacje zaczęły zmierzać ku pozytywnemu zakończeniu. 8 lipca 1937 r. został ogłoszony Okólnik nr 67 w sprawie Kół Szkolnych Krucjaty Eucharystycznej w szkołach powszechnych, którego treść wyraźnie wskazywała, że na terenie szkół powszechnych mogą istnieć, jako jedyne organizacje religijne dla młodzieży szkolnej wyznania rzymsko-katolickiego „Koła Szkolne Krucjaty Eucharystycznej”²⁹. Krucjata została wyłączona spod nadzoru władz szkolnych, a szkolne koła działały pod nadzorem księży prefektów. Ordynariusze diecezji mogli je swobodnie zakładać i rozwiązywać informując o zaistniałym fakcie jedynie odpowiednie władze. 15 grudnia 1937 r. został przyjęty przez Konferencję Episkopatu Polski Statut Krucjaty Eucharystycznej. Zapisano w nim, że „Krucjata Eucharystyczna Dzieci jest Stowarzyszeniem kanonicznym (*pia unio*), rządzącym się jednolicie w całej Polsce”³⁰. Statut ten nigdy nie został odwołany przez władze kościelne Kościoła katolickiego w Polsce. Ponadto na skutek interwencji generała jezuitów o. Wło-

---

oraz ich odpowiedzialnym przez: Księcia Metropolitę krakowskiego Adama Stefana Sapiechę (22 IX 1927 r.); ks. kard. abpa warszawskiego Aleksandra Kakowskiego (9 XI 1927 r.); Ks. Kardynała Prymasa Polski Augusta Hłonda (19.03.1928 r.); 2 arcybiskupów (lwowskiego i wileńskiego) oraz 15 biskupów z diecezji: tarnowskiej, płockiej, sandomierskiej, kieleckiej, przemyskiej, lubelskiej, podlaskiej, łódzkiej, pińskiej, łuckiej, łomżyńskiej, chełmińskiej, śląskiej, częstochowskiej, wrocławskiej. Por. D. P u s t y. *Krucjata Eucharystyczna w Polsce*. [mpsSekERM] T: Komputer s. 1.

²⁸ Liczbę członków oraz ilość kół krucjaty w Polsce podaje także B. Topij-Stempińska w poszczególnych latach, np. maj 1925 r.: 1 koło – 17 członków; wrzesień 1939 r.: 2530 kół – ponad 200 000 członków. W artykule podano liczbę za K. Krasowskim. Por. T o p i j - S t e m p i ń s k a, jw. s. 58; K r a s o w s k i, jw. s. 205.

²⁹ Wyciąg z *Dziennika Urzędowego Kuratorium Okręgu Szkolnego Warszawskiego Nr 8 z dnia 20 października 1937 r. Poz. 202 Okólnik nr 67 z dnia 8 lipca 1937 r. /III P-6062/37/ w sprawie Kół Szkolnych Krucjaty Eucharystycznej w szkołach powszechnych* (przedruk z Dz. Urz. Min. W. R. i O.P. nr 8 póź. 289 z dnia 27 lipca 1937 r. W: *Materiały dotyczące Krucjaty Eucharystycznej*. SekERM T: Referaty [mps] s. 5.

³⁰ *Tekst właściwy Statutu Krucjaty Eucharystycznej Dzieci w Polsce*. (przedruk: „Kronika Diecezji Wrocławskiej” 32: 1937 nr 5 s. 131-132). Archiwum Główne Urszulanek SJK, (dalej: AGUsjk) Akta Kurii Generalnej, seria A2 2.2,

dzimierza Ledóchowskiego, prymas Polski August Hlond w styczniu 1938 r. wprowadził do statutu istotną zmianę, polegającą na utworzeniu dyrektora diecezjalnego krucjat, powoływanego przez generała jezuitów na wniosek ordynariusza. Zmieniony statut wszedł w życie 1 marca 1938 r. i stwarzał ogromne możliwości oddziaływania na dzieci i młodzież ze strony Kościoła³¹. Niestety zostały one przerwane wybuchem II wojny światowej.

Po zakończeniu działań wojennych wznowiono działalność istniejących wcześniej kół, zaczęły też powstawać nowe. O ich istnieniu świadczy zachowana dokumentacja zarówno w sekretariacie ERM³², w Archiwum Głównym Urszulanek SJK³³. Nie można pominąć sprawozdań drukowanych od 1947 r. w „Pościańcu Serca Jezusowego”³⁴. Pełny rozwój dzieła utrudniały warunki w powojennej Polsce. Ważnym wydarzeniem dla organizacji był ogólnopolski zjazd księży dyrektorów, który odbył się w Częstochowie w dniach 1-2 lipca 1947 r., podczas którego starano się opracować jednolity system organizacji oraz program, które byłyby dostosowane do nowych warunków w kraju. Podczas zjazdu podjęto decyzję o powołaniu Komisji Permanentnej, która miała prowadzić sprawy bieżące organizacji. Postanowiono także, że do Krucjaty Eucharystycznej mogą być przyjęci jedynie uczniowie po Pierwszej Komunii św., młodsze dzieci, w tym przedszkolaki, powinny należeć do „Paziów Krucjaty”. Pełną realizację założonych celów przerwał wspomniany Dekret Rady Ministrów o ochronie wolności sumienia i wyznania z 1949 r.

3. REAKTYWACJA KRUCJATY EUCHARYSTYCZNEJ JAKO EUCHARYSTYCZNEGO RUCHU MŁODYCH

W latach osiemdziesiątych sytuacja Kościoła w Polsce była ściśle związana z przemianami społeczno-politycznymi³⁵. Rozwojowi religijności sprzyjał wów-

³¹ Por. P u s t y, jw. s. 1; K r a s o w s k i, jw. s. 206.

³² W 2011 r. niektóre akta z Archiwum Głównego Urszulanek SJK w Pniewach zostały przekazane do sekretariatu w Poznaniu, m.in.: *Nasza Krucjata 13 XI 1946 r.* Pniewy. SekERM T: AGUjsk B 16, 1.3; *Kurs zelatorek K.E. Archidiecezji poznańskiej prowadzony przez s. Annuncjatę Kowalską i s. Stanisławę Szymonowicz w Pniewach. VI 1946 r.*, tamże; *Biuletyn Krucjaty Eucharystycznej Archidiecezji Poznańskiej 1949 r.* (AGUjsk F2/217 6.28.1), tamże; *Krucjata Eucharystyczna 1949*, tamże.

³³ Lokalizacja: Archiwum Główne Urszulanek SJK, Akta Kurii Generalnej, seria B pod-seria 16, jednostka Krucjata Eucharystyczna, sygn. B 16 1.3

³⁴ Por. T o p i j S t e m p i ń s k a, jw. s. 224-226.

³⁵ Szczegółowa prezentacja zagadnienia znajduje się w monografii. Por. J. K u r o s z.

czas nastroj panujący w narodzie połączony z jawnym wyrażaniem opozycji względem władzy³⁶. Ważnym wydarzeniem w drugiej połowie 1980 r. było reaktywowanie Komisji Wspólnej Rządu i Episkopatu, która zajmowała się m.in. zagadnieniami dotyczącymi wychowania dzieci i młodzieży w szkołach i zakładach opiekuńczo-wychowawczych, w organizacjach młodzieżowych, prowadzenia katechizacji dzieci i młodzieży oraz katolickich organizacji³⁷.

W 1980 r. wznowiona została działalność Sodalicji Mariańskich³⁸. Powołano ogólnopolską konsultę mającą pomagać odradzającym się grupom, koordynować, inspirować oraz podejmować nowe dzieła, a 23 kwietnia 1983 r. prymas Józef Glemp zatwierdził Nowe Zasady Ogólne Sodalicji Mariańskich w Polsce³⁹. Stowarzyszenie jednak nie objęło swym wpływem tak licznej grupy młodzieży, jak to miało miejsce w okresie międzywojennym⁴⁰. Jedną z przyczyn był powrót do jej przedwojennego kształtu⁴¹ oraz zaangażowanie ojców jezuitów w rozwój i kierownictwo Wspólnot Życia Chrześcijańskiego, które od lat sześćdziesiątych XX w. nawiązywały do pierwotnej idei sodalicii⁴².

Posługa Kościoła, zwłaszcza w okresie stanu wojennego, koncentrowała się na pomocy internowanym i pokrzywdzonym oraz ich rodzinom. W tym czasie

Szkolne nauczanie religii w spotkaniu z duszpasterstwem dzieci i młodzieży. Wyzwania i szanse. Poznań 2008 s. 275-336.

³⁶ Por. J. M a r i a n s k i. *Problemy kształcenia i wychowania religijnego w Polsce.* „Homo Dei” 55:1986 nr 4(202) s. 276.

³⁷ *Dokument nr 5. Propozycje porządku dziennego obrad Komisji Wspólnej 20-21 listopada 1980 r. sformułowane przez rząd i przez Kościół.* W: *Tajne dokumenty. Państwo – Kościół 1980-1989.* Londyn–Warszawa 1993 s. 12-14. Por. K u r o s z, jw. s. 277.

³⁸ Por. Z. R y m a r ó w n a. *Przewodnik Sodalicji Mariańskich w Polsce.* Kraków 1997 s. 77.

³⁹ Por. tamże s. 78.

⁴⁰ Por. A. P e t r o w a - W a s i l e w i c z. *Leksykon ruchów i stowarzyszeń w Kościele.* Warszawa 2000 s. 174-177.

⁴¹ 19 października 1967 r. Rada Główna Światowej Federacji Kongregacji Mariańskich uchwaliła nowe zasady ogólne nawiązujące do pierwotnej idei sodalicii skupiającej w swoich szeregach ludzi żyjących według charyzmatu i duchowości św. Ignacego Loyoli. Zmieniono nazwę Sodalicji Mariańskiej na Wspólnotę Życia Chrześcijańskiego. Pierwsza wspólnota w odnowionym nurcie powstała w Polsce w 1977 r., ale dopiero od 1982 r. nastąpił dalszy rozwój. W trakcie trwania przeobrażeń część sodalicii uznała, że został zatracony podstawowy rys maryjny stowarzyszenia. Decyzją Stolicy Apostolskiej pozostały więc oba nurty i reaktywację tego pierwotnego zalecił Prymas. Por. R y m a r ó w n a, jw. s. 39-44; E. W e r o n. *Ruchy odnowy we współczesnym Kościele.* Poznań 1993 s. 18-24; T e n ż e. *Wspólnoty Życia Chrześcijańskiego.* „Collectanea Theologica” 54:1984 fasc. 3 s. 124-127.

⁴² Por. R y m a r ó w n a, jw. s. 133-136; W. N o w i c k i. *Katolickie wspólnoty i ruchy religijne w Polsce współczesnej.* „Ateneum Kapłańskie” 121:1993 z. 1(506) s. 110-111.

zawieszono działalność Krajowego Duszpasterstwa Młodzieży, a jego wznowienie wraz z reorganizacją nastąpiło dopiero w kwietniu 1984 r.⁴³ Inaczej przedstawiała się sytuacja Ruchu Światło-Życie, który choć znalazł się w trudnym położeniu ze względu na przymusową emigrację ks. Franciszka Blachnickiego, nadal prowadził formację młodych. Zmodyfikował jedynie swoją działalność, dostosowując ją do sytuacji panującej w kraju⁴⁴. Pojawienie się w latach osiemdziesiątych nowych oraz reaktywacja wcześniej działających ruchów stanowiły wyzwanie dla pastoralnych działań Kościoła. Nie wszystkie ruchy miały charakter ściśle młodzieżowy lub dziecięcy, ale w wielu z nich uczestniczyła młodzież, np. w Ruchu Odnowy w Duchu Świętym⁴⁵.

Zniesienie stanu wojennego 22 lipca 1983 r. nie gwarantowało normalizacji życia społecznego⁴⁶. Pewne ożywienie działalności duszpasterskiej na płaszczyźnie centralnej nastąpiło w 1984 r. Jej przejawem była reorganizacja Krajowego Duszpasterstwa Młodzieży i powołanie do istnienia przez Konferencję Episkopatu Polski Podkomisji Episkopatu ds. Duszpasterstwa Młodzieży będącej reprezentantem tego środowiska w kraju i poza jego granicami, którą trzy lata później podniesiono do rangi komisji. Nowy organ został całkowicie podporządkowany Konferencji Episkopatu Polski⁴⁷. Okazało się jednak, że taka centralizacja nie do końca sprawdziła się w codziennej praktyce⁴⁸.

W drugiej połowie lat osiemdziesiątych nastąpiło ożywienie działalności ruchów religijnych zapoczątkowane na przełomie dziesięciolecia. Przyczyniła się do tego m.in. trzecia pielgrzymka papieska kończąca odbywający się w Polsce II Kongres Eucharystyczny. Lata przerwy w działalności ruchów, przemiany w Kościele, jakie wniósł Sobór Watykański II, a także inny obraz społeczeństwa wymusiły niejako opracowanie nowych programów dostosowanych do nowej mentalności dzieci i młodzieży. W wielu ruchach i stowarzyszeniach nastąpiły one po 1989 r., a dynamiczny rozwój miał miejsce

---

⁴³ Por. K. P a w l i n a. *Duszpasterstwo młodzieży w Polsce w latach 1945-1989 na podstawie akt Komisji Episkopatu do Spraw Duszpasterstwa Młodzieży*. Lublin 1992 [mps-Archiw.KUL] s. 111.

⁴⁴ Por. M. P a l u c h. *Zarys historii Ruchu Światło-Życie*. Lublin-Kraków 1998 s. 85.

⁴⁵ Por. tamże s. 50.

⁴⁶ Por. *Komunikat Rady Głównej Episkopatu Polski o zajęciach związanych z zawieszaniem krzyży w szkołach. 13 marca 1984, Warszawa*. W: *Kościół w PRL. Kościół katolicki a państwo w świetle dokumentów 1945-1989*. T. 3: *Lata 1975-1989*. Red. P. Raina. Poznań 1996 s. 423.

⁴⁷ Pierwszym przewodniczącym Komisji ds. Duszpasterstwa Młodzieży był bp W. Bobowski, a jego zastępcą mianowano ks. Z. Bochenka. Por. P a w l i n a. *Duszpasterstwo młodzieży* s. 111.

⁴⁸ Por. tamże s. 112-119.

w latach dziewięćdziesiątych. Inne zaś ruchy czerpały z reformy dokonanej na Zachodzie Europy lub od razu dostosowywały swoją działalność do aktualnych warunków i możliwości, np. Michał Kaszowski opracował materiały programowe dla Ruchu Dzieci Maryi⁴⁹.

Z Kongresem Eucharystycznym było ściśle związane ożywienie życia wspólnot parafialnych. W ramach kongresowych przygotowań parafie organizowały spotkania modlitewne i adoracje Najświętszego Sakramentu⁵⁰. W tym czasie rozpoczęto reaktywację Krucjaty Eucharystycznej, która we Francji od 1960 r. działała jako Eucharystyczny Ruch Młodych ze zmodyfikowanym stylem formacji dostosowanym do współczesnych czasów⁵¹.

Mimo poszerzania przestrzeni wolności religijnej dla różnego rodzaju ruchów katolickich i organizacji uwidoczniły się przeszkody tkwiące wewnątrz Kościoła zarówno wśród duchownych, jak i laikatu. Były one pozostałością minionego okresu i dotyczyły postawy bierności świeckich, utrwalonej poprzez zewnętrzne ograniczenia na przestrzeni kilkudziesięciu lat. Do tego dochodziła nieufność kapłanów w stosunku do osób świeckich przejawiająca się w sposobie podejmowania decyzji dotyczących apostolskich działań⁵². Przeobrażenia dokonujące się w kraju, na płaszczyźnie ustrojowej i społecznej, nie sprzyjały rozwojowi aktywności grup kościelnych. Jednak pomimo tych niesprzyjających czynników istniejące ruchy katolickie nadal prężnie działały. Dopiero w kolejnym dziesięcioleciu nastąpił ich ilościowy wzrost. Wiele z nich przeszło przeobrażenia na płaszczyźnie programowej i organizacyjnej, np. Papieskie Dzieło Misyjne Dzieci⁵³.

17 maja 1989 r. została przyjęta przez sejm ustawa, której projekt powstał podczas wspólnych obrad między przedstawicielami rządu i Episkopatu na forum Komisji Wspólnej i powołanych przez nią zespołów. Ustawa gwaranto-

---

⁴⁹ Por. J. M o r c i n e k. *Ruch „Dzieci Maryi”*. W: *Z Maryją... Materiały formacyjne dla grup maryjnych*. Red. M. Kaszowski. Katowice 1991 s. 8; P e t r o w a - W a s i l e w i c z, jw. s. 182-184.

⁵⁰ Por. *Komunikat konferencji plenarnej Episkopatu Polski w związku z wizytą Papieża Jana Pawła II w Polsce. 2 maja 1987, Jasna Góra*. W: *Kościół w PRL. Kościół katolicki a państwo w świetle dokumentów 1945-1989*. T. 3 s. 546.

⁵¹ Od 1970 r. Eucharystyczny Ruch Młodych uniezależnił się od Apostolstwa Modlitwy. Aktualnie ERM jest ruchem międzynarodowym i obejmuje 3 miliony młodych na całym świecie. Por. *Eucharystyczny Ruch Młodych. Formacja* s. 6.

⁵² Por. M. O s t r o w s k i. *Duchowe i religijne ruchy*. W: *Kościół i religijność Polaków 1945-1999*. Red. W. Zdaniewicz, T. Zembruski. Warszawa 2000 s. 141-142.

⁵³ Por. R. S z e w c z y k, A. F r ą c z a k. *Grupy, ruchy i stowarzyszenia parafialne dla dzieci*. „Ateneum Kapłańskie” 143:2004 z. 2 (573) s. 262-263; K u r o s z, jw. s. 295.

wała osobowość prawną Kościołowi i stwarzała możliwości swobodnej działalności duszpasterskiej. Piąty rozdział dokumentu gwarantował swobodę zrzeszania się katolików, w celu realizacji zadań wynikających z misji Kościoła, co w konsekwencji oznaczało możliwość erygowania starych organizacji i stowarzyszeń oraz stwarzało nowe możliwości działania⁵⁴. Ponadto Kościół miał zagwarantowany dostęp do stacji radiowych i telewizyjnych, kin, teatrów, a także wytwórni filmowych⁵⁵.

Zdaniem ks. prof. Macieja Ostrowskiego nie można przeceniać znaczenia zmian politycznych w odzyskaniu swobód przez Kościół, gdyż dynamizm oddziaływania pastoralnego był przede wszystkim następstwem mocnej i niezależnej pozycji Kościoła w społeczeństwie. Została ona wypracowana na przestrzeni dziesięcioleci. Trudne doświadczenia nie osłabiły działalności Kościoła i ruchów odnowy, lecz przeciwnie wzmocniły, przynosząc pozytywne zmiany. Przygotowały również grunt do dalszych przeobrażeń istniejących ruchów religijnych, reaktywowania stowarzyszeń oraz powstania nowych organizacji katolickich. Część młodego pokolenia niechętnie odnosiła się do działalności stowarzyszeń katolickich. Postawa członków ugrupowań staje się zrozumiała, o ile uwzględnimy przyzwyczajenie młodych do działalności w nieformalnych ruchach i wspólnotach. Niektóre ugrupowania, działające przed 1989 r., rozpoczęły starania dotyczące częściowej formalizacji struktur, co niekiedy wiązało się z przełamywaniem wewnętrznych oporów. Wiele ugrupowań, które powstały w latach dziewięćdziesiątych, poszukiwało dopiero swoich celów i wypracowywało styl formacji i oddziaływania, zaś reaktywowane ruchy i stowarzyszenia katolickie przechodziły wewnętrzne transformacje, których celem było przystosowanie do nowej sytuacji⁵⁶.

Młode i starsze ruchy, stowarzyszenia i wspólnoty od samego początku przejawiały oddolne tendencje do wzajemnej współpracy i tworzenia płaszczyzny porozumienia między sobą, co zaowocowało utworzeniem w czerwcu 1990 r. Ogólnopolskiej Rady Ruchów Katolickich. Jej powstanie było ukoronowaniem trwającej od 1978 r. współpracy liderów ruchów i stowarzyszeń katolickich. Dokument założycielski podpisało 19 stycznia 1991 r. dwudziestu przedstawicieli różnych ugrupowań, a Episkopat, zatwierdzając nowy

---

⁵⁴ Por. *Ostateczny projekt ustawy o stosunku państwa do Kościoła przedstawiony Sejmowi do uchwalenia. 3 maja 1989, Warszawa. W: Kościół w PRL. Kościół katolicki a państwo w świetle dokumentów 1945-1989. T. 3 s. 672-673.*

⁵⁵ Por. A. D u d e k, R. G r y z. *Komuniści i Kościół w Polsce (1945-1989)*. Kraków 2003 s. 431-441.

⁵⁶ Por. O s t r o w s k i. *Duchowe i religijne ruchy* s. 141-143.

organ, mianował dla niego asystenta kościelnego. W I Kongresie Ruchów Katolickich, mającym miejsce w Warszawie, w czerwcu 1994 r. uczestniczyły delegacje ze 133 ugrupowań⁵⁷. Była obecna także delegacja ERM⁵⁸.

W dokumentacji sekretariatu w Poznaniu nie ma najwcześniejszego dokumentu, który zapoczątkował dzieło ERM, tj. listu bp. Zdzisława Fortuniaka do s. Jadwigi Batogowskiej z roku 1985⁵⁹. Zachowały się jednak teksty, które informują nas o tym, co się działo w pierwszych latach działalności ruchu w Polsce.

Siostra Batogowska, po skierowaniu do pracy w organizacji, w sierpniu 1985 r. zapoznała się z dziełem Krucjaty Eucharystycznej, którego do tej pory nie znała⁶⁰. Opracowała podstawowe informacje o ERM oraz propozycje programu pracy z dziećmi w roku szkolnym 1985/1986. Jesienią 1985 r. na prośbę Wydziału Katechetycznego Kurii Metropolitalnej w Poznaniu s. Jadwiga wygłosiła pierwsze prelekcje o ruchu podczas rejonowych spotkań katechetów. Z dziełem ERM zostały także zapoznane siostry z jej zgromadzenia, zaangażowane w pracę katechetyczną w parafiach.

Wrzesień 1985 r. był pierwszym miesiącem, w którym po latach przerwy została wznowiona działalność ERM⁶¹. Pierwsze wspólnoty powstały na terenie Archidiecezji Poznańskiej oraz w parafiach, w których pracowały siostry urszulanki. Jak wskazuje s. Jadwiga, zgodnie z decyzją bp. Zdzisława Fortuniaka zaczęła ona (tj. ERM) działalność jako ruch, aby uniknąć ze strony władz państwowych zarzutu, że Kościół bez uzgodnienia z tymi władzami tworzy organizacje kościelne⁶². W tym czasie wiadomości o reaktywacji

---

⁵⁷ Na początku XXI wieku do Ogólnopolskiej Rady Ruchów Katolickich należało 67 ruchów i stowarzyszeń, skupiających około 750 000 członków. Por. A. S c h u l z. *Ogólnopolska Rada Ruchów Katolickich*. W: P e t r o w a - W a s i l e w i c z. *Leksykon ruchów i stowarzyszeń w Kościele* s. 307-310.

⁵⁸ Por. <http://www.orrk.pl/index.php/i-kongres-ruchow/146-uczestnicy-kongresu> (30.06.2011 r.).

⁵⁹ Informacja o jego istnieniu i treści znajduje się w przygotowanym przez s. Jadwigę Batogowską rysie historycznym ERM. Został on opracowany na prośbę Komisji Katechetycznej Episkopatu we wrześniu 1987. Por. J. B a t o g o w s k a. *List z 8.09.1987 r.* s. 1-2.

⁶⁰ Można przypuszczać, że s. Jadwiga rozmawiała z siostrami ze zgromadzenia, które były członkami Krucjaty Eucharystycznej, np. z s. Urszulą Górską. Por. *Co mi dała Krucjata Eucharystyczna*. W: *Materiały dotyczące Krucjaty Eucharystycznej* s. 22-23.

⁶¹ Por. J. B a t o g o w s k a. *Prelekcja o Krucjacie Eucharystycznej, obecnie – Eucharystyczny Ruch Młodych ERM*. Wygłoszona na Konferencji Plenarnej Episkopatu, Warszawa 8 marca 1990 r. W: *Materiały dotyczące Krucjaty Eucharystycznej* s. 24.

⁶² Por. J. B a t o g o w s k a. *Słowo o Krucjacie Eucharystycznej*. (Prelekcja wygłoszona podczas Kapituły Generalnej 21.08.1989 r. w Pniewach). [mpsSekERM] T: Referaty s. 1.

ERM zostały zamieszczone w prasie katolickiej. Matka Andrzeja Górskiego SJK wygłosiła prelekcje o potrzebie eucharystycznego wychowania młodego pokolenia w różnych ośrodkach duszpasterskich. Ponadto zostały wydrukowane artykuły w „Biuletynie Informacyjnym Episkopatu”⁶³. W latach 1985-1987 na zaproszenie 13 Wydziałów Katechetycznych⁶⁴, księży proboszczów z Zakopanego i Starachowic, s. Batogowska wygłosiła szereg prelekcji na temat ruchu. Również siostry katechetki, zgromadzone podczas ogólnopolskich dni skupienia w Częstochowie w czerwcu 1986 r., miały możliwość zapoznania się z ERM. Ponadto w listopadzie 1986 r., na zaproszenie ojców jezuitów z Warszawy, s. Jadwiga wzięła udział w sympozjum promotorów Apostolstwa Modlitwy, podczas którego wygłosiła wykład na interesujący nas temat⁶⁵. Początkowo wyrażano wątpliwości, czy znajdą się chętni do uczestniczenia w ruchu, ale praktyka pokazała, że dzieci się zgłosiły i wiele osób podjęło pracę nad tworzeniem i prowadzeniem wspólnot ERM⁶⁶.

W ramach przygotowań do II Kongresu Eucharystycznego powstający ruch cieszył się poparciem władz kościelnych. Prymas Józef Glemp podczas spotkania z uczestnikami Ogólnopolskiej Konferencji Duszpasterzy Młodzieży Męskiej w Niepokalanowie, w dniu 29 grudnia 1985 r., podkreślając znaczenie ruchów apostoelskich wśród młodych ludzi, wskazał także na ERM⁶⁷.

Zaangażowanie sióstr urszulanek w dzieło reaktywacji ruchu nie wynikało jedynie z faktu, że św. Urszula założyła Krucjatę Eucharystyczną w Polsce, ale przede wszystkim z jego duchowości. Przypomniała o tym przełożona generalna zgromadzenia, s. Jolanta Olech, w liście skierowanym do sióstr animatorek: „najważniejszą motywacją dla wskrzeszenia tego Ruchu i rozszerzania go jest bowiem skoncentrowanie jego duchowości na Jezusie Eucharystycznym, kształtowanie osobistego związku z Chrystusem obecnym dziś, tutaj, bardzo konkretnie w moim życiu i kształtowanie osobistego życia właśnie ze względu na tę osobistą więź z Chrystusem i według drogi ukazanej człowiekowi przez Chrystusa. [...] jak bardzo nowoczesne i jak bardzo twórcze jest takie właśnie ustawienie duchowości Ruchu. Taka duchowość nie może się zestarzeć, albo wyjść z mody, albo nie odpowiadać współczesnemu człowie-

---

⁶³ Por. tamże.

⁶⁴ W innym miejscu s. Batogowska pisze o 15 diecezjach. Por. tamże.

⁶⁵ Por. J. B a t o g o w s k a. *Opracowanie z 25.03.1987 r. przygotowane na prośbę ks. doc. Jana Szpeta z Kurii Poznańskiej*. [mpsSekERM] T: Referaty s. 1.

⁶⁶ Por. t a ż. *Nasz udział w ewangelizacji – jaki?* [mpsSekERM] T: Artykuły o ERM s. 1-3.

⁶⁷ Por. B a t o g o w s k a. *List z 8.09.1987 r.* s. 1.

kowi, czy dziecku. Starzeją się formy i metody, treść pozostaje żywa i życiodajna, jak żywy jest Jezus Chrystus”⁶⁸.

O zaangażowaniu sióstr urszulanek w prezentowane dzieło świadczy fakt, iż prawie wszystkie siostry, które katechizowały, prowadziły równocześnie wspólnoty ERM. W 1986 r. wspólnoty ERM liczyły około 3000 dzieci z klas trzecich i czwartych. W pracy pomagała młodzież, dla której w wakacje zimowe 1986 r. w domach zgromadzenia odbyły się rekolekcje formacyjne⁶⁹. W kwietniu 1986 r. s. Batogowska przekazała informację Ojcu Świętemu o powstających w Polsce wspólnotach ERM. Jan Paweł II wyraził swoje zadowolenie i przekazał dla całego ruchu swoje błogosławieństwo⁷⁰.

Działalność organizacyjna została także dostrzeżona podczas spotkania przełożonych zakonów żeńskich. W liście skierowanym do prymasa s. Anuncjata Strasburger, przewodnicząca Konsulty Przełożonych Wyższych Żeńskich Instytutów Zakonnych, przekazała sugestię, by w pracy nad ożywieniem kultu eucharystycznego skupić się bardziej na pracy z dziećmi w ramach ERM, tak by był on obecny we wszystkich diecezjach w kraju. Wskazywano w liście, by w to dzieło włączyć osoby chore, samotne i cierpiące. Jednocześnie została skierowana prośba, aby ta propozycja została dołączona do programu duszpasterskiego na rok przygotowania do Kongresu i była zawarta w odpowiedniej instrukcji dla kapłanów. W realizacji tej prośby przełożone deklarowały swoją pomoc⁷¹. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że od samego początku osoby zaangażowane w dzieło reaktywacji ERM oczekiwały od władz kościelnych oficjalnego uznania jego istnienia oraz mianowania oficjalnego asystenta kościelnego. W opracowaniu przygotowanym dla ks. doc. Jana Szpeta z Kurii Poznańskiej w 1987 r. siostra Batogowska motywuje powyższe stanowisko lepszą skutecznością pracy wśród dzieci, w tym koordynacją różnorodnych działań⁷².

W czerwcu tego samego roku odbyły się pierwsze dni wspólnoty w Pniewach, Sieradzu i Milanówku. Obecność bp. Zdzisława Fortuniaka w Pniewach

---

⁶⁸ T a ż. *Spotkanie sióstr Animatorok ERM*. [mpsSekERM] T: Artykuły o ERM s. 1.

⁶⁹ Por. t a ż. *Opracowanie z 25.03.1987 r.* s. 1.

⁷⁰ Por. t a ż. *List z 8.09.1987 r.* s. 3.

⁷¹ Por. A. S t r a s b u r g e r. *List z 13.06.1986 r.* SekERM Z:1/1986 s. 1-2. W programie duszpasterskim Episkopatu na rok 1986/1987 umieszczono postulat: *Odnówić w parafiach grupowe formy kultu Eucharystycznego przez przywrócenie Krucjaty Eucharystycznej, odpowiednio przystosowanej do naszych czasów.* (Pismo Okólne Episkopatu nr 13/86/917). Por. B a t o g o w s k a. *Słowo o Krucjacie Eucharystycznej* s. 24.

⁷² Por. B a t o g o w s k a. *Opracowanie z 25.03.1987 r.* s. 2.

oraz bp. Władysława Miziołka w Milanówku była przyjęta przez uczestników spotkań jako wyraz aprobaty dla dzieła. Wiadomości o tym wydarzeniu ukazywały się w prasie, co przyczyniło się do większego zainteresowania ruchem. W późniejszych latach, w różnych miejscach Polski, księża biskupi brali udział w dniach wspólnoty ERM, co było powodem wielkiej radości uczestników⁷³. Z kolei 13 czerwca 1987 r. Ojciec Święty, w czasie Kongresu Eucharystycznego w Łodzi, podczas homilii wypowiedział słowa, które były wyrazem aprobaty dla dzieła Krucjaty Eucharystycznej⁷⁴.

W tym czasie zostały opracowane materiały pomocnicze dla wspólnot ERM i przekazane Komisji Katechetycznej Episkopatu. Zakwestionowała ona cotygodniowe spotkania wspomnianych wspólnot połączonych z katechizacją. Spotkania dodane w tygodniu do wymiaru lekcji religii, jak sugerował w liście bp Stanisław Napierała, wymagały jeszcze jednego dnia katechezy, co mogłoby być uciążliwe nawet dla najgorliwszych. Treść merytoryczna nie budziła żadnych zastrzeżeń⁷⁵. Decyzja przyczyniła się – zdaniem s. Batogowskiej – do osłabienia rozwoju ruchu, gdyż nie było pozwolenia na wydrukowanie i rozpowszechnienie programu pracy oraz materiałów dla animatorów ERM w parafiach. W późniejszym czasie s. Jadwiga ustosunkowała się do zarzutu komisji wskazując, iż postulat cotygodniowych spotkań był maksymalistyczny. Wynikał on z wzięcia pod uwagę potrzeb psychicznych dzieci, które nie są w stanie podejmować i pamiętać postanowień długodystansowych. Przy wdrażaniu dzieci do pracy nad sobą potrzebne są im stosunkowo częste spotkania. Ponadto s. Batogowska wskazywała, że w praktyce spotkania ERM odbywały się w soboty, a gdy w ten dzień przypadają zajęcia szkolne, spotkań nie było⁷⁶.

Warto w tym miejscu dodać, że głównym celem formacji było kształtowanie młodego człowieka na przyjaciela Jezusa, żyjącego Eucharystią wraz wynikającym z tej postawy apostołskim zaangażowaniem. Zgodnie z założe-

---

⁷³ Por. K. R u t k o w s k i. *List z 29.07.1986 r.* SekERM O:2/1986 s. 1; B a t o g o w s k a. *List z 8.09.1987 r.* s. 3.

⁷⁴ Zwracając się do dzieci, które niedawno przyjęły Pierwszą Komunię Świętą, ukazywał im znaczenie zbawczej ofiary Jezusa i Komunii Św. jako pokarmu na życie wieczne. Papież przypomniał wiernym o zaangażowaniu Matki Urszuli Ledóchowskiej w rozwój Krucjaty Eucharystycznej. Por. J a n P a w e ł II. *Homilia podczas mszy św. Chleb Życia Wiecznego. Łódź 13 czerwca 1987 r.* W: „Do końca ich umiłował”. *Trzecia wizyta duszpasterska w Polsce 8-14 czerwca 1987 r.* Rzym 1987 s. 197-204. Por. B a t o g o w s k a. *List z 8.09.1997 r.* s. 3.

⁷⁵ Por. S. N a p i e r a ł a. *List z 11.08.1987 r.* SekERM O:1/1987 s. 1.

⁷⁶ Por. B a t o g o w s k a. *List z 8.09.1987 r.* s. 4.

niami formacji członkowie ERM realizowali w życiu cztery zasady: Czytaj Ewangelię! Żyj mszą św.! Kochaj bliźnich! Bądź trzynastym apostołem! Zostały one rozbudowane na potrzeby dzieci w dziesięć haseł pomagających im w codziennej pracy nad sobą⁷⁷.

W piśmie s. Jadwigi do Komisji Katechetycznej Episkopatu zostały przedstawione najważniejsze wydarzenia mające wpływ na rozwój ERM od 1985 r. Wyraźnie zostało w nim zaznaczone, iż praca ERM wspomaga katechezę i ma z założenia: zbliżyć dziecko do Eucharystii, wprowadzać w uczestnictwo we mszy św. oraz oddziaływać wychowawczo w kierunku formacji postaw chrześcijańskich. Siostra Batogowska wskazała pozytywne rezultaty pracy wychowawczej, jakie obserwuje się u członków ruchu, tj. uczestnictwo w katechezie traktowane jest przez dzieci jako obowiązek, są oni podczas tych zajęć oparciem w tworzeniu właściwej atmosfery *dla odbioru całej treści katechezy*⁷⁸. Sposób zachowania się dzieci z ruchu w kościele jest pomocą w tworzeniu dobrych tradycji uczestnictwa we mszy św., w nabożeństwach i korzystania z sakramentów świętych. Po zaprezentowaniu sposobu pracy z dziećmi w refleksji końcowej, autorka listu wyraziła konieczność oficjalnego patronatu Kościoła nad dziełem. Ponadto poprosiła o podjęcie decyzji co do dalszych losów ERM oraz, o ile komisja uzna za słuszne, spełnienie prośby dotyczącej mianowania krajowego moderatora, który z ramienia Episkopatu kierowałby całością pracy ruchu⁷⁹.

4. POŚRÓD ZMAGAŃ I TRUDNOŚCI

Analizując prezentowane dokumenty, zauważa się, iż po okresie entuzjazmu związanego z początkiem reaktywacji ruchu ze strony osób bezpośrednio zaangażowanych w dzieło, nastąpił czas niepewności dotyczący dalszego funkcjonowania ruchu. Wynikał on z mało precyzyjnego sformułowania dotyczącego liczby spotkań w ciągu miesiąca w przygotowanym programie lub

---

⁷⁷ Założenia Krucjaty Eucharystycznej były następujące: Ukazać Jezusa Eucharystycznego jako Przyjaciela dziecka. Wdrażać dzieci do czynnego udziału we mszy św. oraz innych formach kultu Eucharystii. W oparciu o bliski kontakt z Jezusem Eucharystycznym zaprawiać dzieci do systematycznej pracy nad sobą. Wiązać dzieci z Kościołem i zachęcać do apostołstwa. Kształtowanie postaw dzieci przebiegało w oparciu o 4 zasady rozbudowane w 10 hasłach. Zasady były następujące: Módl się! Przyjmuj często Komunię św.! Bądź ofiarny! Bądź apostołem! Por. *Eucharystyczny Ruch Młodych* s. 3-4, 6-8; K u r o s z, jw. s. 293.

⁷⁸ B a t o g o w s k a. *List z 8.09.1987 r.* s. 4.

⁷⁹ Por. tamże.

też innym spojrzeniu na pracę z dziećmi przez członków komisji. Na podstawie zebranego materiału trudno jednoznacznie ocenić zaistniałą sytuację.

Pewien pozytywny przełom nastąpił po rozmowach z bp. Władysławem Miziołkiem w Warszawie. Owocem tego spotkania były drukowane materiały formacyjne w latach 1988-1989 w ramach Wydziału Duszpasterskiego Kurii Warszawskiej. Nadal jednak nie było zorganizowanej działalności w skali ogólnopolskiej, co przejawiało się w trudności dokładnego określenia liczby uczestników. Przybliżona liczba dzieci należących do ERM, w tych latach, wynosiła 4000⁸⁰.

W 1990 r. Przełożona Generalna Sióstr Urszulanek SJK s. Urszula Frankiewicz, w liście do prymasa Józefa Glempa, nawiązała do ustawy z 17 maja 1989 r. i prosiła o reaktywowanie ERM⁸¹ jako formalnej organizacji kościelnej. Jednocześnie sugerowała, by w przypadku udzielenia pozytywnej odpowiedzi – analogicznie do działalności przedwojennej, wskazane byłoby podanie tej decyzji do wiadomości ośrodkom duszpasterskim w całej Polsce, powołanie moderatora krajowego w skali krajowej i utworzenie Ogólnopolskiego Sekretariatu Krucjaty. Nakreśliła także pierwszoplanowe zadania, m.in. zatwierdzenie programu formacyjnego ERM⁸². Tego samego roku również s. Batogowska napisała list do prymasa Józefa Glempa, w którym prosi o rozwiązanie problemu⁸³ dla dobra Kościoła w Polsce. Nie wiadomo o jaki problem dokładnie chodzi. Być może dotyczy on braku zatwierdzenia programu przez komisję lub też jako problem postrzegano zbyt długie oczekiwanie na odpowiedź. Na takie rozwiązanie wskazywałaby chronologia listu⁸⁴ oraz zdanie z listu s. Jadwigi: „Może obecnie Krucjata Eucharystyczna byłaby znowu przygotowaniem do Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży – jak to było w okresie międzywojennym”⁸⁵. Na podstawie dostępnych materiałów archiwalnych nie można udzielić jednoznacznej odpowiedzi. Kolejna prośba o uznanie ERM, jako oficjalnej organizacji kościelnej, pojawiała się jeszcze w liście skierowanym przez uczestników IV Krajowego Spotkania Animato-

---

⁸⁰ Por. B a t o g o w s k a. *Słowo o Krucjacie Eucharystycznej* s. 1.

⁸¹ W liście przełożona używa starej nazwy, tj., Krucjata Eucharystyczna. Por. U. F r a n k i e w i c z. *List z 1990 r.* SekERM Z:1/1990 s. 1.

⁸² Por. tamże.

⁸³ Autorka nie precyzuje dokładnie problemu. Można przypuszczać, że dotyczy on zakwestionowania przez komisję ilości spotkań w ciągu miesiąca.

⁸⁴ Według zapewnień Moniki Walczak listy zostały uszeregowane w kolejności chronologicznej. Nie ma jednak 100% pewności, że list s. Urszuli Frankiewicz został wysłany wcześniej.

⁸⁵ J. B a t o g o w s k a. *List z 12.03.1990 r.* Tamże W:2/1990 s. 1.

rów ERM do prymasa Józefa Glempa⁸⁶. Spotkanie odbyło się w Pniewach 30 grudnia 1992 r.

Sugestia, by ERM był przygotowaniem dzieci do Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży – zdaniem Moniki Walczak – miała być dodatkowym argumentem przy ubieganiu się o formalne zatwierdzenie ruchu oraz podniesienie jego rangi w oczach członków Episkopatu⁸⁷. Tego typu prośbę znajdziemy w listach m.in. do prymasa Józefa Glempa, do bp. Władysława Ziółka⁸⁸. Nie istnieją w zachowanej korespondencji odpowiedzi na prośby w nich zawarte. Można przypuszczać, że albo w ogóle ich nie było lub że były dyplomatycznie wymijające. W liście skierowanym do bp. Władysława Ziółka s. Batogowska sugeruje, iż natłok obowiązków może być przyczyną braku odpowiedzi na jej zapytania dotyczące dalszego losu ERM, gdyż prymas Józef Glemp był zawsze bardzo życzliwy wszelkim działaniom, jakie były podejmowane w ramach ruchu. Prosi jednak biskupa o pomoc w przyspieszeniu realizacji tej prośby. Sugeruje nawet, aby bp Władysław Ziółek wstawił się za ruchem u prymasa i zaproponował ustanowienie Ogólnopolskiego Sekretariatu ERM w Łodzi, co byłoby nawiązaniem do przedwojennej tradycji⁸⁹. Nie wiadomo jak się ustosunkował do tej prośby. Z perspektywy czasu można jedynie stwierdzić, że petycje słane do władz kościelnych z nieznanymi przyczynami nie zostały zrealizowane jeszcze przez kilka lat. Kolejną prośbę dotyczącą ustanowienia asystenta kościelnego, jako Krajowego Moderатора ERM, wystosowała przełożona generalna s. Jolanta Olech w 1995 r. po spotkaniu z prymasem Józefem Glempe⁹⁰. Utrudnione działania w skali kraju oraz zmiany w parafiach, jakie nastąpiły po przywróceniu szkolnego nauczania religii do szkół, to niektóre motywy usilnych próśb o zatwierdzenie ERM jako organizacji kościelnej⁹¹. Z biegiem lat listy skierowane do władz kościelnych są krótsze, dostrzega się też coraz bardziej ich formalny styl. Można przypuszczać, że sytuacja związana z ciągłym ponawianiem prośby o oficjalne uznanie ruchu przez władze kościelne oraz ustanowienie asystenta krajowego, które ciągle nie były pozytywnie rozpatrywane, stawała się coraz trudniejsza oraz niezrozumiała dla osób odpowiedzialnych

---

⁸⁶ Por. t a ż. *List z 31.12.1992 r.* Tamże W:3/1992 s. 1-2.

⁸⁷ Por. W a l c z a k, s. 3.

⁸⁸ Por. J. B a t o g o w s k a. *List z 1.10.1991 r.* Tamże W:2/1991 s. 1; t a ż. *List z 21.01.1992 r.* Tamże W:1/1992 s. 1.

⁸⁹ Por. t a ż. *List z 21.01.1992 r.* s. 1.

⁹⁰ Por. J. O l e c h. *List z 1995 r.* SekERM Z:1/1995 s. 1.

⁹¹ Por. B a t o g o w s k a. *List z 1.10.1991 r.* s. 1; T a ż. *List z 21.01.1992 r.* s. 1.

za to dzieło. Dostrzegały one pozytywne owoce działań w ramach pracy formacyjnej, zarówno wśród dzieci jak i ich rodziców⁹². Ponadto zmiana charakteru korespondencji, na przestrzeni lat, mogła wynikać także z faktu, iż działalność ERM oraz oczekiwania kierownictwa były znane adresatom listu, stąd powielanie za każdym razem tych samych informacji jawiło się jako zbędne. Bardzo wyraźnie trzeba stwierdzić, że formalny ton, jaki wybrzmiewa z niektórych listów, nie jest równoznaczny z wrogością, wręcz przeciwnie – w całej zachowanej korespondencji uwidacznia się szacunek piszących osób do adresatów.

Dzięki zaangażowaniu s. Jadwigi owocem Światowego Kongresu Eucharystycznego we Wrocławiu w 1997 r. było zapoczątkowanie działalności ERM m.in. w archidiecezji wrocławskiej w 1995 r.⁹³ i kaliskiej⁹⁴. W związku z przygotowaniami do kongresu bp Stanisław Napierała postanowił, aby w parafiach diecezji kaliskiej powstawały wspólnoty ERM. Na jego zaproszenie s. Batogowska wygłosiła prelekcje o ruchu podczas spotkań z księżmi i katechetami. Wskazywała słuchaczom, że katecheza w szkole nie jest wystarczająca w formowaniu postaw eucharystycznych dzieci. Dlatego potrzebna jest praca formacyjna wspomagająca katechezę, a taką właśnie pracę prowadzi się z dziećmi w ramach ERM. Ruch ten obejmuje młodych od przyjęcia I Komunii św. do sakramentu bierzmowania⁹⁵.

Z kolei dyrektor Wydziału Katechetycznego we Wrocławiu, ks. Roman Drozd, przesłał do siostry Batogowskiej dekret powołujący ERM w Archidiecezji oraz jego statut. Z tego listu dowiadujemy się, że w 1995 r. został ustanowiony sekretariat do spraw związanych z ERM na terenie całej Polski. Niestety w zachowanych dokumentach znajduje się jedynie wzmianka o tych wydarzeniach⁹⁶. Poprowadzenie konwersatorium przez s. Batogowską na temat ruchu podczas XXVI Wrocławskich Dni Duszpasterskich w sierpniu

---

⁹² Siostra Batogowska szczegółowo opisuje pozytywne rezultaty pracy w ramach formacji ERM, wymienia m.in. pomoc rodzicom w wypracowaniu w dzieciach postaw eucharystycznych, pomoc dziecku w nawiązaniu osobistego kontaktu z Chrystusem, rozwijanie życia modlitwy, pomoc w zdobywaniu umiejętności właściwego korzystania z Pisma Świętego, pomoc dziecku w poznawaniu samego siebie itp. Por. t a ż. *Jeszcze o Eucharystycznym Ruchu Młodych*. „Nowe Życie” 11:1995 s. 9.

⁹³ Por. J. B a t o g o w s k a. *List z 23.07.1993 r.* Tamże W:1/1993 s. 1; t a ż. *List z 4.08.1993 r.* Tamże W:2/1993 s. 1; t a ż. *List z 12.01.1994 r.* Tamże W:1/1994 s. 1.

⁹⁴ Por. t a ż. *Tekst z 8.01.1997 r.* wysłany do „Gazety Ostrowskiej”. [mpsSekERM] T: Artykuły o ERM s. 1-2.

⁹⁵ Tamże.

⁹⁶ Por. R. D r o z d. *List z 21.11.1995 r.* Tamże O:2/1995 s. 1.

1996 r.⁹⁷ było dalszym etapem współpracy mającym na celu zapoznanie z dziełem ERM jak największej liczby osób. W tym samym roku, staraniem Księdza Kardynała Metropolity Wrocławskiego, z dniem 1 listopada została zatrudniona w kurii w charakterze referentki ERM s. Jolanta Ziółkowska SJK, która jeszcze w 2011 r. jako jedyna w kraju kobieta wypełniała obowiązki przynależące do zadań moderatora diecezjalnego⁹⁸. Natomiast w roku 1996 r. nie istniało jeszcze w ruchu stanowisko moderatora diecezjalnego. Wskazuje na to list s. Jadwigi do animatorów, których prosi o udział w regionalnym spotkaniu, przy czym, podając program dnia, nadawczyni nie umieściła żadnej wzmianki o przewodniczeniu kapłanów-moderatorów⁹⁹.

Praca formacyjna ERM w roku szkolnym 1996/1997 była związana z tematyką przyszłego kongresu. Jednocześnie podczas zebrania Komisji Programowej ruchu w 1996 r. zapadła decyzja o przygotowaniu materiałów formacyjnych przewidzianych dla najstarszych członków ERM¹⁰⁰.

Kreatywność s. Jadwigi w dziele rozpowszechniania ERM w Polsce budzi zdumienie. Podczas lektury zachowanej dokumentacji odnosi się wrażenie, że wykorzystywała ona każdą nadarzącą się okazję, by informować o dziele ERM osoby zaangażowane w duszpasterstwie. Potwierdzeniem powyższej tezy może być list do bp. Władysława Ziółka z prośbą, aby w trosce o ożywienie życia religijnego w parafiach i wychowanie eucharystyczne młodego pokolenia powołać w całej archidiecezji Eucharystyczny Ruch Młodych – Krucjatę Eucharystyczną¹⁰¹. Z odpowiedzi udzielonej dwa miesiące później dowiadujemy się, że powyższa propozycja została przekazana do Sekretariatu II Synodu Archidiecezji Łódzkiej w celu ustosunkowania się do prośby¹⁰².

Bardziej konkretne działania były widoczne w innych diecezjach. W 1996 r. siostra Jadwiga nawiązała kontakt z nowym wikariuszem biskupim ds. Akcji Katolickiej i Ruchów Katolickich w Poznaniu, ks. dr. Stefanem Schudym, który zaprosił do swojej parafii animatorów ERM na spotkanie opłatkowo-formacyjne w dniu 18.01.1997 r.¹⁰³ Od wznowienia działalności ruchu odbywały się spotkania animatorów, najpierw wśród sióstr urszulanek.

---

⁹⁷ Por. I. D e c. *List z 17.05.1996 r.* Tamże O:2/1996 s. 1.

⁹⁸ Por. R. D r o z d. *List z 15.11.1996 r.* Tamże O:6/1996 s. 1; W a l c z a k, jw. s. 5.

⁹⁹ Por. J. B a t o g o w s k a. *List z 22.10.1996 r.* Tamże W:4/1996 s. 1.

¹⁰⁰ Por. tamże. Zob. t a ż. *List z 6.11.1996 r.* Tamże W:5/1996 s. 1.

¹⁰¹ T a ż. *List z 4.03.1996 r.* Tamże W:1/1996 s. 1.

¹⁰² W. Z i ó ł e k. *List z 5.06.2996 r.* Tamże O:3/1996 s. 1.

¹⁰³ Por. J. B a t o g o w s k a. *List z 18.12.1996 r.* Tamże W:7/1996.

W następnych latach dołączyły do nich siostry zakonne z innych zgromadzeń, osoby świeckie oraz kapłani¹⁰⁴.

Z kolei z listu do Jana Pawła II, oprócz zapewnień o modlitwie w intencjach Ojca Świętego, dowiadujemy się o corocznych spotkaniach ruchu na Jasnej Górze, gdzie uczestnicy przeżywali Ogólnopolski Dzień Wspólnoty ERM, oraz o stanie liczebnym ruchu. Jest to pierwsze zestawienie dotyczące diecezji, parafii oraz liczby członków ERM w materiałach archiwalnych zgromadzonych w sekretariacie, z datą 16.05.1997 r. W pierwszej połowie tego roku ERM działał w 18 diecezjach i liczył 10 384 członków i 393 animatorów w 264 parafach. Rozwój ruchu był nierównomierny, skupiał się on w środkowo-zachodniej części kraju, przy czym ponad połowa członków ERM pochodziła z 98 parafii diecezji wrocławskiej, tj. 4090 członków, 1356 dzieci z 40 parafii diecezji legnickiej oraz 1010 uczestników z 29 parafii z diecezji zielonogórsko-gorzowskiej. Jeszcze w 1998 r. nie było kół ERM w 9 diecezjach: białostockiej, częstochowskiej, krakowskiej, łomżyńskiej, tarnowskiej, warszawsko-praskiej, zamojsko-lubaczowskiej, przemyskiej oraz ełckiej¹⁰⁵.

Z przedstawionych danych oraz dotychczasowej analizy bardzo wyraźnie uwidacznia się pewna zależność. Tam, gdzie było poparcie i zaangażowanie władz kościelnych, miał miejsce rozwój ruchu. Ewenement diecezji wrocławskiej można tłumaczyć dobrym wykorzystaniem czasu poprzedzającego pielgrzymkę Jana Pawła II oraz kongresem eucharystycznym. Praca wśród dzieci w tym zakresie zaowocowała szybkim rozwojem ruchu w diecezji, ale nie bez znaczenia było mianowanie przez biskupa referentki ERM na szczeblu kurialnym. Takiej szansy nie wykorzystano w diecezji łódzkiej. Tutaj również odbył się kongres eucharystyczny, miało nawet miejsce spotkanie Papieża z dziećmi pierwszokomunijnymi kilka lat wcześniej, a liczba członków ruchu w 1997 wynosiła 262, co sytuowało ją na 8 miejscu. Nie bez znaczenia pozostają uwarunkowania społeczno-kulturowe danej diecezji oraz fakt, że ERM 10 lat wcześniej rozpoczął swoją działalność.

Rok później, tj. we wrześniu 1998 r., wzrosła do 22 liczba diecezji w których działał ERM, zaś liczba uczestników wynosiła ponad 11 tysięcy¹⁰⁶. W Archidiecezji Katowickiej abp Damian Zimoń na mocy kanonu 312 § 1

---

¹⁰⁴ Np. w dniach 30.04–3.05.1998 r. w Pniewach w spotkaniu animatorów wzięło udział 140 osób z 15 diecezji, w tym 22 siostry zakonne z 7 zgromadzeń, młodzież oraz dwóch kapłanów. Por. t a ż. *Eucharystyczny Ruch Młodych* [mpsSekERM] T: Artykuły o ERM s. 1-2.

¹⁰⁵ Por. t a ż. *List z 16.05.1997 r.* Tamże W:2/1997 s. 1-2.

¹⁰⁶ Por. t a ż. *List z września 1998 r.* Tamże W:7/1998 s. 1-2.

pkt 3 ustanowił Eucharystyczny Ruch Młodych 1 czerwca 1998 r., a piętnastego dnia tego samego miesiąca mianował ks. Grzegorza Wiśniewskiego moderatorem dla ruchu w archidiecezji. W zgromadzonych materiałach jest to pierwsza oficjalna wzmianka o istnieniu tego stanowiska¹⁰⁷.

Ważną datą dla całego ruchu był 9 maja 1998 r. W tym dniu podczas spotkania plenarnego Ogólnopolskiej Rady Ruchów Katolickich przyjęto ERM do swojego grona. Informacja, o jakże ważnym wydarzeniu dla całego ruchu, została oficjalnie przekazana s. Batogowskiej miesiąc później przez o. Adama Schulza SJ¹⁰⁸. Mimo tego wydarzenia, ruch nadal nie miał krajowego moderatora¹⁰⁹. Natomiast z zaproszeń kierowanych do kapłanów na spotkania moderatorów diecezjalnych wynika, że odbyły się one w Poznaniu w latach 1998-2000 r.¹¹⁰ obok spotkań Komisji Programowej ERM¹¹¹.

Od 1998 r. siostra Batogowska rozpoczęła starania o wspólny udział dzieci we mszy św. z Janem Pawłem II w Bydgoszczy, podczas Jego kolejnej pielgrzymki do Polski. Wiele zamierzeń zostało pozytywnie rozpatrzonych i członkowie ERM mogli wspólnie z Papieżem przeżywać Eucharystię. Ojciec Święty był na bieżąco informowany o działalności ruchu w Polsce, zwłaszcza o modlitwach i darach duchowych, jakie składali uczestnicy ERM w jego intencji¹¹².

Siostra Jadwiga Batogowska zakończyła swoją służbę na rzecz ERM 1 czerwca 2001 r. Przełożona generalna s. Jolanta Olech, w specjalnym liście, poinformowała animatorów o zmianach¹¹³. Ostatni tekst s. Batogowskiej, który znajduje się w zbiorach sekretariatu, to zaproszenie na krajowe spotkanie animatorów, które miało się odbyć 21-23 września 2001 r. w Pniewach. Znajdujemy w nim podziękowanie złożone animatorom i członkom ERM za wieloletnią i harmonijną współpracę¹¹⁴. Z kolei podziękowanie bp. Tadeusza Rybaka za współpracę, zwłaszcza w pierwszym okresie powstawania

---

¹⁰⁷ Por. D. Z i m o ń. *List z 1.06.1998 r.* Tamże Z:2/1998 s. 1; t e n ż e. *List z 9.06.1998 r.* Tamże Z:4/1998 s. 1.

¹⁰⁸ Por. S c h u l z, jw. s. 1.

¹⁰⁹ Por. B a t o g o w s k a. *List z 29.06.1998 r.* SekERM W:5/1998 s. 1.

¹¹⁰ Por. t a ż. *List z 20.10.1998 r.* tamże W:11/1998; t a ż. *List z 25.09.1999 r.* Tamże W:8/1999 s. 1; t a ż. *List z 20.01.2000 r.* Tamże W:1/2000 s. 1.

¹¹¹ Por. t a ż. *List z 2.02.1999 r.* Tamże W:1/1999 s. 1.

¹¹² Por. t a ż. *List z września 1998 r.* Tamże W:7/1998 s. 1-2; t a ż. *List z 7.06.1999 r.* Tamże W:5/1999 s. 1; t a ż. *List z 29.09.2000 r.* Tamże W:4/2000 s. 1-2.

¹¹³ Por. J. O l e c h. *List z 12.03.2001 r.* Tamże Z:1/2001 s. 1.

¹¹⁴ Por. J. B a t o g o w s k a. *List z 12.03.2001 r.* Tamże W:2/2001 s. 1.

wspólnot ruchu w diecezji legnickiej, jest ostatnim listem zachowanym w zbiorach sekretariatu związanych z reaktywacją ruchu¹¹⁵.

Odchodząc, po 16 latach pracy w ERM, do innych obowiązków w swoim zgromadzeniu, s. Jadwiga pozostawiła ruch, który liczył ponad 11 tys. członków i był obecny w 27 diecezjach. Siostra Jadwiga Batogowska zmarła 17 maja 2008 r. Nie doczekała się powołania krajowego moderatora ruchu.

Analiza zgromadzonego materiału w sekretariacie ERM w Poznaniu nie pozwala udzielić jednoznacznej odpowiedzi na pytanie o przyczyny tak długiego oczekiwania na oficjalne uznanie ERM jako organizacji kościelnej. Podczas lektury ocalałej korespondencji zrodziło się wiele pytań, np. czy zakwestionowany przez Komisję Katechetyczną program ERM opóźnił proces oficjalnego uznania ruchu? Czy fakt, że ERM jest organizacją dziecięcą, przyczynił się do tak długiego oczekiwania na decyzje odpowiednich władz? Dlaczego w materiałach archiwalnych brakuje choćby wzmianki o udziale przedstawicieli ruchu w I Kongresie Ruchów Katolickich? Czy członkowie ERM uczestniczyli w kolejnych kongresach? Jakie było ich zaangażowanie?

W celu udzielenia odpowiedzi na te i inne pytania konieczne wydaje się zapoznanie z listami osób, które korespondowały z s. Jadwigą oraz z materiałami archiwalnymi znajdującymi się poza sekretariatem w Poznaniu. Bez wiedzy na ten temat można jedynie wysuwać hipotezy robocze. Warto jednak podjąć się tego trudu, gdyż działalność ERM zapełniła nie tylko lukę w pastoralnej posłudze wobec dzieci, zwłaszcza tych po Pierwszej Komunii Świętej, ale przede wszystkim zapewniała im ciągłość formacji duchowej, umożliwiając m.in. pogłębienie ich życia wewnętrznego.

BIBLIOGRAFIA

- Eucharystyczny Ruch Młodych. Formacja wstępna. Opr. Zespół Sióstr Urszulanek. SJK. Łódź 1995.
- Kościół w PRL. Kościół katolicki a państwo w świetle dokumentów 1945-1989. T. 3: Lata 1975-1989. Red. P. Raina. Poznań-Pelplin: W Drodze, Bernardinum 1996.
- K u r o s z J.: Szkolne nauczanie religii w spotkaniu z duszpasterstwem dzieci i młodzieży. Wyzwania i szanse. Studia i materiały. Vol. 106. Poznań: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza. Wydział Teologiczny 2008.
- M a j k a J.: Kościół w Polsce po drugiej wojnie światowej. Zewnętrzne i wewnętrzne uwarunkowania jego działalności. „Ateneum Kapłańskie” 121:1993 z. 1(506) s. 6-23.

---

¹¹⁵ Por. T. R y b a k. *List z 27.04.2001 r.* Tamże O:3/2001 s. 1.

- M a r i a ń s k i J.: Problemy kształcenia i wychowania religijnego w Polsce. „Homo Dei” 55:1986 nr 4(202) s. 276-286.
- O s t r o w s k i M.: Duchowe i religijne ruchy. W: Kościół i religijność Polaków 1945-1999. Red. W. Zdaniewicz, T. Zembrzuski. Warszawa: Pallottinum 2000 s. 123-159.
- P e t r o w a - W a s i l e w i c z A.: Leksykon ruchów i stowarzyszeń w Kościele. Warszawa: KAI 2000.
- T o p i j - S t e m p i ń s k a B.: Działalność edukacyjna Krucjaty Eucharystycznej w Polsce międzywojennej. Kraków: Wyższa Szkoła Filozoficzno-Pedagogiczna Ignatianum, Wyd. WAM 2009.

FROM THE EUCHARISTIC CRUSADE
TO THE EUCHARISTIC MOVEMENT OF THE YOUNG IN POLAND

S u m m a r y

The Eucharistic Crusade was an energetic religious movement that assembled 3 million children all over the world before the Second World War. In Poland work on formation of children lasted without breaks from 1925 to the outbreak of the war, and 4 years after it was ended. In 1987 a revival of the Crusade began; its name was changed to the Eucharistic Movement of the Young (ERM). Only in 1998 the movement was included into the All-Poland Council of Catholic Movements. The aim of the article is to present the process of reactivation of the movement as reflected in the archival materials kept in the front office of the ERM in Poznań. A great role in the reactivation of the movement was played by Sister Jadwiga Batogowska SJK, who was responsible for the ERM on behalf of the Congregation of the Ursulines of the Agonizing Heart of Jesus. After the 16 years of Sister Batogowska's work the communities of the movement numbered over 11,000 participants coming from 27 dioceses. From the surviving correspondence between Sister Batogowska and the Church authorities it is not clear why the process of recognizing the ERM as a Catholic organization was so long, and hence further research in this issue is necessary.

Translated by Tadeusz Karłowicz

Słowa kluczowe: Krucjata Eucharystyczna, s. Jadwiga Batogowska SJK, materiały archiwalne sekretariatu Eucharystycznego Ruchu Młodych, organizacje religijne, reaktywacja ruchu.

Key words: Eucharistic Crusade, Sister Jadwiga Batogowska SJK, archival materials from the front office of the Eucharistic Movement of the Young, religious organizations, reactivation of the movement.